Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (Editors)
MULTICULTURAL REPRESENTATIONS. Literature and Discourse as Forms of Dialogue
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-16-7
Section: Language and Discourse

ALLOCUTIVE ADDRESS FORMULAE IN THE PICARESQUE NOVEL „LE BACHELIER DE SALAMANQUE" BY RENÉ LESAGE. A STUDY ON THE FIRST TRANSLATION INTO ROMANIAN (THE 18TH CENTURY)

Mirela Aioane

Assoc. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: The picaresque novel of Alain-René Lesage (1688-1747), Le Bachelier de Salamanque ou Mémoires et aventures de Don Chérubin de la Ronda, was first published in 1736. The French text contains all the three books of the novel and is preceded by a contents on chapters, with an introduction made by the author. The original text was taken from the internet, being written in the 18th century French, obeying the ortography and punctuation rules specific to that period. The first translation into the 18th century Romanian language ("Moldavian") belongs to the abbot Gherasim Clipa from Iaşi Mitropoly. Our article represents a particular research on the allocutive formulae and the comments on their translation into Old Romanian, a study which does not belong to the final collective book to be published this December, as an outcome of the research project PNII ID-PCE 2011-3-0722, Idei- "The Beginning of the Modernization of the Romanian Culture and its Connection to the western Europe through Translations" (2011-2016) –"Începuturile modernizării culturii româneşti şi conexiunile cu Europa occidentală prin intermediul traducerilor".
We are dealing with the terms regarding the didactic and the ecclesiastical careers, certain allocutive noble titles, forms of address, proper names, comments and observations on the translations into Old Romanian.
We illustrate it with some extracts from the six chapters in the novel, which we have analysed, both in French and in Romanian.

Keywords: translation, French/ Romanian, allocutive formulae, allocutive titles

Introducere

Romanul picaresc al lui **Alain-René Lesage** (1688-1747), ***Le Bachelier de Salamanque ou Mémoires et aventures de Don Chérubin de la Ronda,*** a fost publicat prima dată la Paris, în anul 1736. Textul în limba franceză conține toate cele trei cărți ale romanului și este precedat de un cuprins pe capitole, cu o introducere realizată de autor. În manuscrisul de la BAR se găsesc traduse numai primele 33 de capitole ale operei, care cuprind aproape jumătate din textul original (al 33-lea capitol este incomplet, căci partea de la sfârşitul manuscrisului este stricată de umezeală). Nu putem şti dacă a fost tradus atunci întregul roman al lui Lesage, căci altă copie a acestui text nu mai cunoaştem[1]. O altă traducere în

[1] Am semnalat şi am atribuit arhimandritului Gherasim (considerat a fi Gherasim Clipa) această primă traducere românească a romanului lui Lesage în nota intitulată *Un roman francez tradus în secolul al XVIII-lea*, în "Cronica", X, 1975, nr. 14, p. 5.(N.A Ursu)

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

românește a acestui roman a fost realizată mult mai tîrziu, de către Gr. Mihăiescu, şi s-a tipărit la Craiova în 1847.[2]

În cartea sa ***Contribuții la istoria culturii românești. Studii si note filologice***, Iași, Editura Cronica, 2002, Neculai Alexandru Ursu, renumitul si regretatul filolog, prezintă într-un cuprinzător capitol (pp 262-299) note asupra vieții si impresionantei activități de traducător a arhimandritului Gherasim de la Mitropolia Iași. Varianta în original a fost preluată de pe Internet și este redactată în limba franceză a secolului al XVIII-lea, cu ortografia și punctuația specifice perioadei respective. Prima traducere în limba română a secolului al XVIII-lea ("moldovenească") aparține arhimandritului Gherasim Clipa de la Mitropolia din Iași.

Articolul nostru reprezintă o cercetare particulară a formulelor de adresare cu comentariul traducerii lor în limba română veche, studiu ce nu se regăsește în volumul final colectiv ce va apărea în acest an, ca rezultat al proiectului de cercetare PNII ID-PCE 2011-3-0722, Idei - "The Beginning of the Modernization of the Romanian Culture and its Connection to the western Europe through Translations" (2011-2016) – "Începuturile modernizării culturii românești și conexiunile cu Europa occidentală prin intermediul traducerilor", la care am participat ca membru.

Ne vom ocupa de unii termeni ce privesc cariera didactică și ecleziastică, de anumite titluri alocutive nobiliare, formule de adresare, nume proprii, cu comentarii și observații asupra traducerii lor în limba română veche. Vom reda, spre exemplificare, cateva fragmente extrase din cele șase capitole ale romanului (I, al II-lea, al-III-lea, al- IV-lea, al V-lea, al IX-lea) pe care le-am analizat, în limba franceză și respectiv română.[3]

Romanul picaresc[4] este un gen literar foarte gustat în epocă, de obicei narat la persoana I, care prezintă întâmplările unui aventurier din clasele sociale de jos. În efortul său de a supraviețui, eroul călătorește și intră în contact cu diverse categorii sociale. Termenul provine din limba spaniolă, unde „picaro" desemnează un aventurier, un tânăr fără avere și fără meserie care încearcă să reușească în viață prin fapte bune, dar și reprobabile, ajungând, în urma unor multiple peripeții haotice, la ascensiunea socială. Cel mai adesea simpatic, dar viclean și ingenios, *picaro* este un anti-erou, un model social specific perioadei istorice respective, caracterizată de lupta pentru supraviețuire, dar și măcinată de dorința celor din clasele de jos de a parveni: "*Ce e acela un picaro? Criminal sau om cinstit, bun sau rău, laș sau îndrăzneț? Se poate vorbi despre merite, crime, fapte eroice, care creează și definesc fizionomia lui? El se află în afara apărării și acuzării, în afara elogiului sau demascării, el nu știe nici de pocăință, nici de autojustificare, el nu se raportează la nici o normă, la nici un imperativ sau ideal, el nu e unitar și nu e consecvent cu sistemele retorice existente despre personalitate. Omul este aici eliberat parcă de toate lanțurile acestor sisteme convenționale; nedefinindu-se și nedesăvârșindu-se în cadrul lor, el își râde de ele. (....) Se declară o ruptură categorică între om și situația lui exterioară: rang, demnitate, clasă socială… Eroul romanului picaresc nu e credincios nimănui, el trădează totul – dar cu atât mai mult își e credincios sie însuși, atitudinii sale sceptice și antipatetice*"[5]. De cele mai multe ori, romanul picaresc este un roman autobiografic (romanele lui Lesage *Gil Blas* și *Bacalaureatul din Salamanca* fac parte din această categorie). Domnia banului, puterea pe

[2] N.A.Ursu, ibidem, p.278
[3]Cap 1 ff. 2r-6r Pentru famelie și creștirea domnului Heruvim
Cap 2 ff.6r- 8r Pentru ce întăi casă unde domnul Heruvim au fost dascal
Cap 3 ff. 8r- 10r Domnul Heruvim merge să să curtenească la un sfetnic. Vorba ce au avut împreună
Cap 4 ff. 10r- 13r ff. Călugărul de mai susnumit așază pe domnul Heruvim la marchezul de Buendie
Cap 5 ff. 13r-15v Domnul Heruvim au întrat la un contador
Cap 9 ff. 25v-30r Pentru vorba ce au avut domnul Heruvim cu un dascal de la Biscae și ce au urmat după aceasta
[4]Cfr. M. Bahtin, *Probleme de literatură și estetică*, Editura. Univers, București, 1982, pp. 380-387
[5] *Ibidem*, p. 28

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

care a dobândit-o noua clasă a bancherilor conving publicul că reușita este posibilă prin "calități" precum: șiretenia, iscusința, minciuna, capacitatea de a se descurca și de a face bani din orice și oricum. De condiție economică foarte joasă, *picaro* se cațără spre vârful societății, fiind obligat să-și piardă inocența pentru a se adapta regulilor unei societăți corupte. Romanele lui Lesage se înscriu în seria romanelor realist-comice, "educative", autorul fiind cunoscut mai ales pentru capodopera genului picaresc, *Gil Blas* (având titlul complet de *Histoire de Gil Blas de Santillane)* apărut între 1715 și 1735[6]. Ultimul roman al lui Lesage este *Bacalaureatul din Salamanca,* publicat în 1736 când autorul avea aproape 70 de ani; este ultima operă localizată în Spania, dar care pare să fie, mai mult ca celelalte, o operă originală. În compunerea ei urmează procedeul obișnuit: deși o înfățișează ca având la bază un manuscris spaniol, aspectul său este autentic francez. Autorul își lasă amprenta pe relizarea fiecărei scene, în amănuntele dialogului și ale povestirii, în aerul degajat și vesel al subiectului. Moravurile descrise sunt tipic franceze, caracteristice clasei sociale a clerului mărunt, clasă necunoscută în Spania. În ceea ce privește descrierea moravurilor din Mexic, care se află în partea a doua a *Bacalaureatului*, după părerea criticilor ea este inspirată de relatările lui Thomas Gage[7], însă toate împrumuturile se contopesc cu născocirile autorului care creează o povestire autentică, facilă și distractivă.

Bacalaureatul din Salamanca, ultima operă picarescă a lui Lesage, are ca erou principal un alt tip de *picaro:* o persoană educată, cu studii de filozofie, și care are o meserie, cea de preceptor. Este povestea vieții și a formării unui tânăr de condiție bună, Chérubin de la Ronda, rămas sărac în urma morții tatălui său și a jafului comis de creditori asupra familiei. Regăsim în acest roman toate elementele romanului picaresc: călătoria eroului prin mai toate marile orașe ale Spaniei (Salamanca, Madrid, Toledo, Cordoba, Sevilla, Cartagena, Malaga, Barcelona etc.), dar și în Europa (Napoli în Italia), fără ca scriitorul să ofere detalii geografice sau de civilizație specifice; deși localizat în Spania, romanul reflectă mentalitatea societății franceze din timpul său.

Traducerea arhimandritului Gherasim, redactată într-o limbă mult mai puțin riguroasă decât limba franceză, are meritul de a fi dat o variantă specific românească (moldovenească), într-o limbă unitară, unui text laic cu caracter moralizator pe care îl prezintă publicului cultivat. Limba română prezintă caracteristicile epocii, cu numeroase împrumuturi din neogreacă, turcă, rusă și unele calcuri semantice după limba franceză.

Termeni de politețe și titluri alocutive

În textul francez sunt folosiți termenii preluați din spaniolă *Don* (masculin), *Doña* (feminin) ca titluri de politețe pe care Lesage i-a păstrat pentru a susține autenticitatea manuscrisului spaniol pe care pretinde că l-a tradus în limba franceză. Termenii apar foarte des în cele trei volume ale romanului în fața numelor proprii: *Don Roberto de la Ronda, Don Sebastien, Don Cesar, Don Chérubin, Doña Louise de Padilla* etc. Uneori titlul de *Don* este folosit și ca apelativ: "*Ami,* ***Don Cherubin****, vous êtes presentement en âge de penser….* " (cap. I)

[6]Scriitorul a imprimat un suflu nou genului romanesc, inspirându-se din romanele picarești spaniole, dar și din alte surse (documente, memorii, piese de teatru popular etc.). Literatura spaniolă pe care o cunoștea destul de bine, l-a atras prin romanele ei picarești pe care a dorit să le adapteze în limba franceză. Scriitorul a folosit traduceri care circulau în Franța, unele din ele realizate de el însuși (*Le Traître puni* de Francisco de Rojas Zorrilla, *Don Félix de Mendoce* de Lope de Vega, *Don César Ursin*, de Calderon) și publicate în 1700 sub titlul *Teatru Spaniol.* Totuși, romanele sale nu păstrau din spaniolă decât numele și locurile unde se petrecea acțiunea, fiind opere impregnate de spiritul și moravurile franceze.

[7] Thomas Gage, misionar irlandez care a călătorit pin Mexic lăsând o *Descriere a Indiilor Occidentale*, publicată în 1648, foarte apreciată și tradusă în 1676 în limba franceză, în Sainte-Beuve, *op. cit.,* p. 615

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

Traducătorul român redă titulatura preluată de Lesage din limba spaniolă prin cuvântul "*domn"* atât în fața numelor proprii, pe care cel mai des le redă prin echivalente românești, cât și ca titluri alocutive:

Don Sebastien de Cespedez (cap. I, p. 2)	domnul (ui) Sevastie Chespediț (**2r**)
Don César, mon frère aîné (cap. I, p. 2)	domnul Chesar, fratele meu cel mai mare (**2v**)
Don Cherubin de la Ronda (cap. I, p.4)	domnul Heruvim de la Ronda (**3r**)
-Ami, Don Cherubin….. (cap. I, p. 4)	-Prietine, domnule Heruvim….. (**3 r**)

Uneori traducătorul român interpretează corect textul pe care îl transpune în limba maternă și renunță la cuvântul *domnul* atunci când titlul nu se justifică, fiind vorba de persoane inferioare ca rang social (sau considerate ca atare de traducător):
*"**Don** Gabriel Pampano, notre Intendant…."* (cap.IV, p.27) devine în textul lui Gherasim "*Gavriil Pampano vătaful curții.."* sau: " *je m'adressai au **Seigneur Don** Gabriel*.." este redat prin: "…..*dar în urmă nevoie m-au silit a mă duce la Gavriil*". Este adevărat că Lesage folosește în acest al doilea exemplu dubla titulatură reverențială pe un ton ironic, pentru a sublinia discrepanța dintre funcția destul de modestă a personajului și importanța pe care acesta și-o arogă refuzând să-l plătească pe preceptor. Gherasim fie nu sesizează ironia, fie consideră că funcția de intendent nu justifică folosirea titlurilor de politețe. Un alt termen reverențial dar și titlu alocutiv este *Seigneur*, redat în limba română fie prin *domn*, fie prin cuvântul *boieri:*
"*-Je vous plains, **Seigneur** Bachelier*"… "*-Îmi pare rău de dumneata, **domnule** bașălie…"* (cap. I, p.6). Trebuie menționat de asemenea că în limba franceză termenii de reverență sunt redactați cu majusculă, pe când în limba română nu apar astfel. Ca titluri alocutive se folosesc termenii: *Monsieur*, *Madame*, uneori însoțiți de substantive care indică un titlu nobiliar sau profesia: *Monsieur le Bachelier, Monsieur le Précepteur, Monsieur le Marquis, Madame la Marquise* etc., ori de un adjectiv care marchează intimitatea, afecțiunea: ***Mon cher** Bachelier* (cap. IV, p. 23). În traducerea arhimandritului Gherasim termenul masculin *Monsieur* este redat cel mai des prin cuvântul *domn/domnule*, pe când forma de feminin *doamnă* nu este folosită niciodată. Pentru traducerea sintagmei *Monsieur le Bachelier* care apare cel mai des în textul francez, se preferă formula *Domnule Heruvim,* foarte rar *Domnule bașălie.* La feminin se folosesc termeni de reverență precum: *dama, madama/-ă, marcheza,* iar ca titlu alocutiv: *Madamă*.

Se remarcă de asemenea renunțarea la pronumele de politețe la persoana a doua plural, *vous*, de verb la persoana a doua plural, folosit preponderent în romanul francez, și înlocuirea lui cu pronumele *tu* sau cu forma de politețe de intensitate medie *Dumneata/ Dumitale*, urmat de verb la persoana doua singular. În traducerea în limba română se constată, așadar, o reducere semnificativă a titlurilor alocutive ca și a termenilor de politețe:

- Oh, doucement, s'il vous plaît, **Monsieur le Licencié**, interrompis-je en pénétrant sa pensée (cap. IX, p.70)	-Ba, mă rog, **domnule**, l-am poprit eu, nu-i așa!
-**Madame**, lui dis-je, j'ai apris que **vous** cherchiez un Précepteur pour **Monsieur votre Fils** (cap. IX, p. 73)	-**Madamă**, i-am zis eu, am auzit că cauți un dascal pentru **fiul tău (26 v)**
Je suis donc **votre** fait, **Madame**, m'écriai-je. (cap. IX, p. 74)	-Eu **îț** sunt omul dar! am strigat eu (**27 r)**
Madame la Marquise est riche et généreuse. (cap. IX, 78)	**Madama marcheza** este bogată și dărnicioasă. (**28 v**)

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

-Je le crois bien, **Madame**, lui répondis-je, rien n'est plus propre à remuer les passions (cap IX, p. 80)	-Eu cred, **madamă**, i-am răspuns eu, nici un alt lucru pot mișca patimile mai cu lesnire (**29 r)**
Et **votre** Disciple, repris-je, n'est-il pas reconnaissant des peines qu'il **vous** a données? (cap. I, p. 9)	- Și ucenicul **dumitale,** am zis eu, nu este mulțămitori de ostenelile ce **ai** făcut cu dînsul ….. (**5 r**)
-**Vous** pouvez aller **vous** présenter de ma part à ce Magistrat; je lui ai parlé de **vous** et je crois que vous vous conviendrez l'un à l'autre. (cap. III, p. 18)	-Poți să mergi să **te** arăți din parte me la acest maghistrat, eu i-am spus de **dumneata** și socotesc că vă veți împăca. (**8v**)

O formulă de politețe folosită în romanul lui Lesage în adresarea către persoanele din cinul ecleziastic este *sa Réverance/ Mon Réverend,* pe care Gherasim o traduce fie prin *cuvioșia ta/sa*, fie prin alți termeni care indică afecțiunea*:* "*-**Mon Reverend Pere**, lui dis-je…" **Iubitul meu părinte**, i-am zis…..*(cap. IV, p. 15) "….*Seigneur Isidor Montanos, riche bourgeois de Madrid, qui sur le bien que **sa Reverance** lui dit, m'arrêta sur le pied*" - "*… domnul Isidor Montanos, cetățean bogat din Madrit care, după laudile ce mi-au dat **cuviosul părinte**, m-au priimit îndată …*" (cap. al II-lea, p. 12)

Titluri profesionale

În afară de termenii folosiți pentru a-i desemna pe profesori: *bachelier, licencié, Docteur d'université, pédagogue, précepteur, professeur, maître* etc.), în text apar și alți termeni care desemnează: titluri ecleziastice: *curé (de campagne), père, révérend, moine, aumônier, religieux ete;* funcții administrative: *corregidor, alcade, conseiller du conseil, contador etc;* titluri nobiliare: *marquis / marquise, courtisan, princesse, chevalier, gentilhomme, seigneur, viceroi, comte, comtesse* etc. Cărturarul moldovean traduce termenii legați de cariera didactică folosind unele neologisme: "*académie"* pentru "*Université"* sau "*College"* din textul original; sintagma "*Docteur de l'Université"* devine în limba română "*Dascal la académie"* (cap. I). În schimb cuvântul "*Université"* este tradus prin "*școala*": *L'Université de Salamanque - școala din Salamanca*; un alt neologism este termenul *pedagog* (folosit de mai multe ori, tradus ca atare din limba franceză (cap. I, al II-lea, al III-lea). Toți ceilalți termeni care denumesc funcții didactice sunt traduși de arhimandritul Gherasim prin cuvântul "*dascăl" (précepteur, licencié, maître)*; apare și cuvântul *dăscălie,* pentru *préceptorat* (cariera didactică). Termenul calchiat după limba franceză, *bașălie,* este puțin folosit, perceput ca ciudat în limba română, este redat cel mai des prin numele personajului: *Monsieur le Bachelier - Domnule Heruvim* (în toate capitolele), iar mai rar prin termenul *diac (diac de la Salamanc* (cap. al IX-lea, 26v). Același fenomen de restrângere a vocabularului în limba română îl regăsim și în traducerea termenilor care desemnează persoanele ce urmau a fi educate. Dacă în textul de bază găsim mai mulți termeni (*enfant, élève, écolier, disciple*) varianta românească oferă doar două: *ucenic* (folosit cu precădere), și termenii *copil (copiii),* sau *fiul* care redau cel mai des relațiile de familie și nu ideea de educație.

Funcțiile ecleziastice sunt corect traduse prin substantivele: *preot (curé), călugăr (moine, religieux), cuviosul părinte* (*le réverend père*). Termenul *părinte* din limba română redă uneori și sensul de "preot" și pe cel de "călugăr": *Père Thomas, le Religieux de la Merci - părintele Toma (*cap. al II-lea, al IV-lea); *Le Curé de Leganez - părintele din Leganeț* (cap. al IV-lea). Unele cuvinte care indică funcțiile administrative folosite de Lesage sunt preluate ca atare din limba spaniolă: *Alcade* (judecător de pace), *Corregidor* (prim magistrat al unui oraș

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

spaniol), *Contador* (controlor general al finanțelor publice) sau aparțin lexicului francez: *conseiller du conseil, juge, magistrat* etc.

Spre deosebire de scriitorul francez, traducătorul român folosește, atunci când are la dispoziție, cuvinte existente în limba sa: *corregidor* este tradus prin *ispravnic* (cap. I); corespondența este puțin forțată, pentru că în limba spaniolă cuvântul *corregidor* însemna "prim ofițer de justiție", iar în limba română termenul *ispravnic* are în principal sensul de "reprezentant al Domnului în județ"; *alcade* - *giudecători* (cap. I), *conseiller du conseil* - *sfetnic* (cap. al III-lea); *magistrat* - *maghistrat*; juge - *giudecători* (cap. al III-lea). Alteori, cuvântul este lăsat de Gherasim în limba spaniolă: *contador* (cap. al V-lea).

Unele titluri nobiliare sunt traduae prin cuvinte împrumutate din limba franceză, un fel de neologisme „deformate": *marquis / marquise* - marchez / marcheză (cap. al IV-lea, al IX-lea); *princesse* - *prințasă, prințăsă* (cap. al V-lea, al IX-lea)*; chevalier* - *cavaler* (cap. al V-lea). Alteori se folosesc cuvinte specifice limbii române corect transpuse în context: *seigneur – boieri* (în limba română la numărul plural, conform cutumei ligvistice a limbii vechi) *"ce genereux Seigneur* - "*acest boieri galantom*" (cap. I, dar și în capitolele al IV-lea și al V-lea).

Pentru termenul francez *gentilhomme* Gherasim propune un cuvânt împrumutat din neogreacă *evghenis* (nobil, aristocrat) (cap. al III-lea). Tot neologisme, împrumutate de data asta din limba germană, sunt folosite pentru a traduce termenii nobiliari *comte/ comtesse*: *graf /grăfină*: *Doña Francisca va se présenter à la* ***Comtesse*** *de Saint-Agni…- Franțisca să duce la* ***grăfina***… (cap. al II-lea, cartea a II-a); alți termeni sunt transpuși însă în mod greșit; de exemplu, cuvântul *courtisan* (curtean, om de curte) apare la Gherasim sub forma calchiată *curtezan* (cap. al IV-lea, 10v).

Pronumele personale și de reverență

J'étois si content de mon état que je ne pus m'empêcher d'aller voir le Religieux de la Merci pour lui témoigner: - **Mon Reverend Pere**, lui dis-je d'un air de satisfaction qui lui fit deviner d'abord le motif de ma visite, je viens plein de reconnaissance vous rendre les graces que je vous dois. Vous m'avez mis dans une maison où je suis aimé, considéré, respecté. (cap. IV, p. 25)	Atîta eram mulțămit de stare me cît n-am putut să nu mă duc la călugăr ca să-i arăt: **-Iubitul meu părinte**, i-am zis cu o față de mulțămire. Viu ca să-ț arăt cît îț sunt de îndatorat pentru că m-ai așăzat într-o casă unde sunt iubit, ținut în samă și evlavisit. **(11v)**
Dans cette confiance, je laissai couler encore six mois sans m'impatienter; mais enfin le besoin où je me trouvai insensiblement d'avoir quelques pistoles pour m'entretenir devint si pressant, que ne pouvant plus differer, je m'adressai au **Seigneur Don Gabriel: - Je vous prie, lui dis-je, de me donner trente pistoles à compte sur mes apointemens.** -Monsieur le Bachelier, me répondit-il, en affectant un air chagrin, vous me prenez sans verd, et j'en suis très mortifié. Soyez persuadé que je vous donnerois cent pistoles au lieu de trente si j'étois en fonds; mais je vous proteste que je n'ai pas dix écus dans ma caisse.	Cu această nădejde am lăsat de au mai trecut încă șasă luni fără a pătimi ceva, dar în urmă nevoie m-au sîlit a mă duce la **Gavriil:** **-Mă rog, i-am zis eu, să-mi dai treizăci de ruble din leafa me.** - Domnule Heruvim, mi-au răspuns el cu o față posomorîtă. Sunt scîrbit că mi-ai cerut la o rea vreme, dar fii încredințat că-ț voi da o sută în loc de treizăci dacă voi avé, dar îț mărturisăsc că n-am un leu în lada me. -Vorbe ruginite și obicinuite a vătafilor! am strigat eu. Dacă ai avé gînd să-m dai, mi-ai face acum această facere de bine. Eu am să ieu la o sută cincizăci de ruble și am trebuință de bani.

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

-Vieux stile d'Intendent, m'écriai-je! Si vous aviez envie de m'obliger, vous ne me refuseriez pas ce que je vous demande. Il m'est dû plus de cent cinquante pistoles, et j'ai besoin d'argent; **entrez, de grace, dans ma situation!** Priere inutile! J'eus beau dire, j'eus beau presser Pampano de m'aider, du moins d'une dizaine de pistoles; **le boureau fut inexorable. C'est un caillou que le cœur d'un Intendent.** (cap. IV, pp. 28-29)	**Mă rog, fă-m acest bine**! Dar au fost rugăciune me în zadar; i-am zis să-m de macar zăce ruble, dar n-am isprăvit nimic, inima lui era de cremene. **(12 v)**
…..je ne m'attacherai qu'à cultiver **cette jeune plante**, si vous me faites l'honneur de m'en confier le soin. (cap. IX, p. 74)	Mă voi sîli a lucra **această tînără mlădiță**, dacă mi-i face cinste, a-mi încredința purtarea de grijă. (**27v**)

Tonul folosit este mai credibil, se renunță la comparația exagerată pe care o face Lesage numindu-l pe intendent "călău inexorabil/ de neclintit" și la pronumele de politețe.
În privința folosirii pronumelor personale în roman, remarcăm pe lângă prezența foarte marcată a unui ***eu*** enunţiativ care se explică, se justifică, se lamentează, se incriminează, se căieşte si existența pronumelui personal la persoana a III-a, numărul singular, personajul dând senzația că se privește dinafară, cu ochii cititorului:
"*Ea îşi însoți spusele cu demonstrații atât de clare, încât* ***bietul Don Cherubin****, care o găsea deja foarte atrăgătoare, se îndrăgosti nebunește de ea. În loc* ***să mă*** *feresc de acea femeie nechibzuită,* ***am avut slăbiciunea*** *de a mă preta la toate nebuniile ei. Adio, rațiune!* ***Iată-l pe Domnul Bacaleureat din Salamanca preschimbat în cavaler rătăcitor****…"* (Cartea I, cap. al IX-lea, p. 81). Și cititorul este implicat în acțiune prin întrebări retorice sau prin avertizări din partea naratorului: "*Nu veți ghici niciodată*….", "*Veți vedea imediat*…", prin folosirea persoanei a doua plural, împărtășind sentimentele, incertitudinile, suferințele și bucuriile personajului. Se folosesc verbe de percepție și de opinie: *voir, penser, croire, deviner* etc prin care naratorul integrează, direct sau indirect, cititorul imaginar în povestea pe care o spune, acesta având astfel calitatea de auditor, povestitor, confident.

Traducerea numelor proprii

Un alt aspect interesant este traducerea în limba română veche de către arhimandritul Gherasim a numelor proprii folosite în romanul francez. Trebuie precizat mai întâi că Lesage însuși adaptează termenii antroponimici și toponimici spanioli la realitatea culturală franceză, folosind, cu mici excepții, nume proprii franceze precedate, în cazul numelor de persoane, de titlul *Don, Doña*, ca singur element care amintește de Spania: *Don Chérubin, Don Sébastien*, *Don César, Doña Louise* etc. Alteori, numele proprii de persoane au într-adevăr o sonoritate spaniolă: le Marquis *de Buendia*, Doña Louise *de Padilla*, Doña *Isabella de Sandoval*, Don *Juan Telles Giron* etc. Deși numele proprii ar trebui să fie intraductibile, arhimandritul Gherasim intervine cel mai adesea folosind pentru acești termeni prenume și patronime românești (Thomas - Toma, Gabriel - Gavril, Chérubin - Heruvim, Louise - Luiza, Théodore - Teodor etc). Alteori, influența limbii neogrecești se observă și în ortografia numelor proprii de persoane: *Sevastie Chespediț* (pentru Sebastien de Cespedez), *Franțisca* (Francisca), *Zuan* (Juan), *Chesar (*pentru Cesar), cât și în cea a denumirilor geografice (în special nume de orașe): *Milana, Toleda, Madrit, Leganeț(i), Cuemțan* (pentru Cuença), *Alcaraț* (pentru Alcaraz) etc.

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)

Concluzii

La sfârșitul secolului al XVIII-lea limba română începea să se elibereze de influența neogreacă și turcă, asimilând treptat neologisme din limbile romanice, mai apropiate spiritului național; până la jumătatea secolului al XIX-lea, totuși, acești termeni străini (cuvinte turcești, slavone, grecești) au continuat să existe în limbă, coexistând uneori cu neologismele de origine romanică (franceză, italiană) și exprimând aceleași noțiuni. O traducere ca cea a cărturarului moldovean a contribuit, în opinia noastră, la îmbogățirea lexicului, la fixarea unor norme lingvistice mai clare, la introducerea în limbă a unor termeni mai apropiați de noile realități istorice și culturale care începeau să se manifeste la începutul noului secol. Arhimandritul Gherasim, în redarea cât mai fidelă a textului francez, își manifestă preocuparea de a respecta realitățile prezentate de Lesage, dar și dorința ca publicul său să înțeleagă ceea ce citește. Când limba română nu-i pune la dispoziție cuvinte diferite pentru a exprima anumite nuanțe, traducătorul român se limitează la cuvântul folosit cel mai frecvent în limba română, cu puternice influențe din limba sursă, limba franceză, un exemplu elocvent fiind chiar termenul bachelier (fr.) /bășălie (rom.).

BIBLIOGRAPHY

http://google.ro/books?id=nYMyFRbrdG4C&hl=ro

Hazard, Paul, *Gândirea europeană în secolul al XVIII-lea*, București, Univers, 1981 (*European Thinking up to the 18th century)*
Lipatti, Valentin, *Le Dix-huitième siècle français***,** București, Editura Didactică și pedagogică, 1977 (*The 18th century in France*)
Maingueneau, Dominique, *Eléments de linguistique pour le texte littéraire*, Dunod, Paris, 1993 (*Elements of linguistics for the literary text*)
Ursu, N.A, *Contribuții la istoria culturii românești. Studii si note filologice*, Iași, Editura Cronica, 2002

BDD-V4350 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:13 UTC)